

Maija Mäkikalli

Kerro kerro tutkija, mitä kuvastin paljastaa

Sabine Melchior-Bonnet, *Kuvastin. Peilin historiaa*. Suom. Pia Koskinen-Launonen. Atena Kustannus, Jyväskylä 2004.

Ranskalaisen historioitsijan Sabine Melchior-Bonnetin yhdeksälle kielelle käännetty kirja *Kuvastin. Peilin historiaa* (alkuteos: *Histoire du Miroir* 1994) edustaa omalla tavallaan ilmiötä, johon nykyään voi törmätä melkein pä minkä tahansa lehden palstoilla: jokapäiväiseen elämään kuuluvat arjen tavarat ja niiden historia ovat kiinnittäneet huomion. Näennäisestä hiljaisuudestaan huolimatta esineillä on tarjottavanaan monenmoisia sisältöjä, konteksteja ja merkityksiä. Ja paitsi henkilökohtaisia, esineisiin liittyvät merkitykset ovat myös kollektiivisia. Ei vain Tapio Wirkkalan designklassikko Kanttarellimaljako, vaan myös hänen suunnittelemansa sinappilasi, tai tuotanto- ja suunnittelutaustaltaan tyystin tuntematon uskollinen esine tai vanha tuotemerkki näyttävät tulleen ajassamme tärkeiksi kuin vanhat yhteiset ystävät. Niinpä niistä julkaistaan näyttäviä kirjoja ja tehdään houkuttelevia näyttelyitä. Melkein pä näkymättöminä pidettyjen esineiden kautta aukeavien tarinoiden rikkaus on varmasti usein yllätyskin.

Melchior-Bonnetin *Kuvastin. Peilin historiaa* –kirjassa otsikon mukaiseen aiheeseen perehdytään keski-eurooppalaisella ja ennen muuta ranskalaisella fokuksella ajallisen painotuksen ollessa 1400-luvusta 1800-lukuun. Niin peilin esihistorian kuin 1900-luvunkin Melchior-Bonnet jättää kovin vähälle käsittelylle. Kirja on ihastuttava ja uuvuttava. Se ihastuttaa aihevalinnallaan, näkökulmillaan ja lähdeaineistojensa konkretiasta poimituilla monenlaisilla subjekteillaan ja tapahtumillaan, myös monilla kiinnostavilla tulkinnoillaan. Mutta se myös uuvuttaa lukijaansa pitämällä mielenkiintoiset näkökulmansa mielestäni turhan erillään tai toisinaan häivyttämällä laajan aihepiirinsä hallintaan tarvittavat tukipuut yksityiskohtien vuolauteen. Olisi ollut valaisevaa lukea johdannosta tarkemminkin kirjassa käytetyistä lähteistä ja näiden asettamista tulkinnan ehdoista.

Esineistä kiinnostuneena petyin hieman huomattessani, että kaukaisistakin vuosisadoista omaan aikaamme säilyneet peilit – jopa alkuperäisissä esiintymisyhteyksissään – eivät fyysisinä artefakteina saa mainintaa tutkimuksen lähtöasemissa, saati kuulu tutkijan käyttämään lähdeaineistoon. Paikka paikoin häiritsevät yleistyksiset jäävät kaipaamaan lähdeaineiston asettamia rajoja. Samoin olisi ollut kiinnostavaa lukea tutkijan ja tutkimuksen asemoitumisesta historiantutkimuksen kentälle. Mutta, kirjaa

markkinoidaan takakansitekstissä ”kiehtovana tietokirjana” – ja sitä se onkin: monessa mielessä hyödyllistä luettavaa.

Kirjan ensimmäisessä osassa keskitytään seikkaperäisesti peilin valmistuksen ja käytön historiaan. Oman kuvansa heijastajaa ihminen on hakenut ympäristöstään ilmeisesti aina, milloin peilinä on toiminut kirkas veden pinta, milloin metalli. Vaikka pienikokoiset metallipeilit olivat yleisiä vielä 1500-luvulla ja sen jälkeenkin, peilin valmistuksen historiassa merkittävä etappi saavutettiin 1200-luvulta eteenpäin, kun opittiin valmistamaan kirkasta, ohutta lasia ja valamaan sen pinnalle kerros heijastavaa metallia. Lasipeiliin liittyvät tekniikat kehittyivät hitaasti eri puolilla, mutta 1400-luvun mittaan peilinvalmistuksen johtopaikaksi muodostui Venetsia.

Venetsialaispeilejä myytiin menestyksellä kaikkialla Euroopassa, mutta ennen pitkää monopoli murtui ja Venetsia sai kilpailijakseen ennen muuta Ranskan ja sen kuninkaallisen lasi- ja peilitehtaan 1600-luvun lopulla. Melchior-Bonnet tuntuu olevan elementissään kuvatessaan anekdoottimaisella tarkkuudella dramaattisiakin tapahtumia, joita kova kilpailu maiden välisessä peilinvalmistuksessa tuotti.

Valmistushistorian jälkeen käsitellään luvussa ”Ylellisyydestä välttämättömyydeksi” peilien asiakkaita ja kulutusta 1600-luvulta eteenpäin: erilaisia peilityyppejä, peilejä tilassa ja peilejä suhteessa huonekaluihin, myyntitapoja jne. 1600-luvun lopulla peili hankittiin joka toiseen pariisilaistalouteen, mutta suurin yksittäinen kuninkaallisen lasi- ja peilitehtaan asiakas oli Ludvig XIV: hoviväelle ja yksityisille asiakkaille oli myös eri hinnastonsa. 1700-luvun lopulla ylellisyysesine löytyi yhä useammin myös Pariisin ulkopuolella sekä myös palvelijoiden ja käsityöläisten kodeista. 1800-luvulla peilejä ripustettiin jo kaikkialle: ”palatseihin, ravintoloihin, kahviloihin, talojen eteisauloihin, teattereihin, kasinoihin ja oopperaan.” Kaupunkien sisätiloissa peili tarjosi lisää puuttuvaa tilan tuntua.

Lukiessani Malchior-Bonnetin (valitettavan lyhyttä) kuvausta peleistä sisustusten osana jäin kaipaamaan tukevampaa yhteyttä sosiaaliseen ja kulttuuriseen ulottuvuuteen. Kuitenkin toisaalla, Ranskan kuninkaallisen lasi- ja peilitehtaan ”vesillelaskuksi” luonnehditun Versaillesin peilisalin analyysissä fyysinen ja sosiaalinen ympäristö integroituvat ja ”heijastusten yhteiskunta” saa kuvauksen: ”Hovi piti itseään näytelmänä. Jokainen halusi nähdä toiset ja itsensä, tulla nähdyksi ja joutua narsistisen pyörretyksen valtaan, kun kaikki katseet kohdistuivat Auronkokuninkaan silmään, josta kaikki valo säteili. (--) Peilisali (--) olikin sovelias näyttämö näille mahtaileville esityksille, joissa itseään kuvasteli suljettu ja itseihailua täynnä oleva seurapiiri. Sen jäsenet olivat yhden moninaisen minän särmiä. Kun peilissä näkyi yhtäikaa sosiaalinen ryhmä ja yksilö, nämä kaksi lävistivät toisensa tiedostamattaan, ikään

kuin osmoottisesti: kunniallinen ihminen oli ryhmän heijastusta, ja ryhmä heijasti kunniallista ihmistä.”
(s. 158-159)

Varsinaisesti siis vasta kirjansa toisessa ja kolmannessa osassa kirjoittaja tarttuu peileihinsä ”kuvastimena”, tarkoitan, että miten peili on toiminut ihmisen käyttämänä funktiona ja merkityksellistämänä esineenä? Peilin symboliset merkitykset saavatkin sivumääräisesti kirjan pääosan. Peili on toiminut niin itsen tutkimisen ja toisiin sopeuttamisen, sosiaalisen toiminnan välineenä kuin myös temppuilevana vääristelijänä sekä paholaisen työkaluna, joka nimenomaan naisen kädessä on saanut pahaa aikaan. Melchior-Bonnet kirjoittaaakin peilin yhteydessä paholaisen ja naissukupuolen yhteenliittämisen historiasta: himokkuus, vietteleminen, laiskuus, ahneus, valehteleminen ja kateus kuvattiin keskiajalta lähtien peiliin katsovan, turhamaisen naisen ominaisuudeksi.

Esineitä tutkittaessa historiallisesti ja kulttuurisesti mahdollisia konteksteja on lukuisia. Amerikkalainen materiaalsen kulttuurin historian tutkija Thomas J. Schlereth onkin todennut, että materiaalsen kulttuurin tarjoaman aineiston hyödyntäminen historian tutkimuksessa voi paitsi tuottaa uusia tulkintoja, myös auttaa löytämään uusia näkökulmia jo aikaisemmin esitettyihin (muiden lähdeaineistojen varaan tukeutuvien) historian tulkintoihin. Melchior-Bonnetin kirja on paitsi tietopaketti, epäilemättä myös hyvä ideointi- ja keskustelukumppani moneen lähtöön.

Kirjoittaja on filosofian maisteri ja tutkii aineellisen kulttuurin, erityisesti muotoilun historiaa Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineessa. Kuviitus Kuvastin - Peilin historiaa -teoksesta.